

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกระแสความเปลี่ยนแปลงของยุคโลกาภิวัตน์ได้ทำให้ประเทศทั่วโลก ต้องก้าวสู่เวทีแห่งการแข่งขันในระดับโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และข้อได้เปรียบในการแข่งขันของประเทศในปัจจุบัน คือ การมีประชากรที่มีความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพเพียงพอต่อการแข่งขันและดำรงอยู่อย่างรู้เท่าทัน การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ ดังนั้น ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในประเทศต่างๆ จึงได้กำหนดนโยบายและวางแผนเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง ซึ่งเป็นการเตรียมคนให้พร้อมรับกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก (รุ่ง แก้วแดง, 2543, คำนำ)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 5) นอกจากนั้นยังได้กำหนดแนวการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 22 ถึง มาตรา 30 ที่ยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการ และฝึกปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมบูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และได้เรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดผลดี และมีคุณภาพตามความมุ่งหมายที่ตั้งใจไว้ จึงขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการ และการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนนั้นเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญในการนำนโยบายทางการศึกษา นำหลักสูตรไปปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดการศึกษามีคุณภาพแก่ผู้เรียนโดยตรง โรงเรียนจึงต้องตระหนัก และให้ความสำคัญในเป้าหมายดังกล่าว และการที่โรงเรียนจะดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับหน้าที่หลักของโรงเรียน 5 ประการได้แก่ หน้าที่ทางการสอน (Teaching Function) หน้าที่จัดบริการ(Special Service Function) หน้าที่อำนวยการ (Management Function) หน้าที่การนิเทศ (Supervision Function) และหน้าที่บริหารงานทั่วไป (General Administration Function) (Harris, 1975 อ้างอิงในชาวี มณีศรี, 2542, หน้า 44)

การนิเทศการศึกษา จึงเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ณ ที่ใดมีการสอน ที่นั่นมีการนิเทศ” (ซารี มณีศรี, 2542, หน้า 2) เนื่องจากการนิเทศ คือ กระบวนการการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร การทำงานเป็นทีม การสร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน ความร่วมมือในการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนในที่สุด

การนิเทศการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การนิเทศภายนอกโรงเรียน ได้แก่การนิเทศที่ได้รับจากหน่วยศึกษานิเทศก์ หรือผู้บริหารการศึกษาระดับต่าง ๆ ที่อยู่นอกโรงเรียน และการนิเทศภายใน ได้แก่ การนิเทศที่เกิดจากการดำเนินการของบุคลากรในโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระวิชา ครูผู้มีประสบการณ์ และเพื่อนครูด้วยกันทำหน้าที่นิเทศครูในโรงเรียน ซึ่งในปัจจุบันการนิเทศภายนอกโรงเรียนนั้นมีข้อจำกัดหลายประการ ที่ทำให้ศึกษานิเทศก์ไม่สามารถปฏิบัติการนิเทศการศึกษาได้ครบถ้วน เนื่องจากมีศึกษานิเทศก์ไม่เพียงพอกับจำนวนของโรงเรียน และขาดปัจจัยสนับสนุนหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องพาหนะ ในการเดินทางไปนิเทศ เพราะวาพนักงานขับรถมีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ในสภาพปัจจุบันโรงเรียนบางแห่ง มีบุคลากรส่วนหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นผู้รู้และเข้าใจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน และมีความใกล้ชิดกับครู รู้จุดเด่นจุดด้อยได้ดีกว่า ดังนั้น ระบบการนิเทศที่เหมาะสม และควรนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสภาพการณ์เช่นนี้ ก็คือการนิเทศภายในโรงเรียน ด้วยเหตุผล คือ สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศภายนอก และการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า “การนิเทศภายในโรงเรียนน่าจะมีความสำคัญมากกว่า เพราะผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศเป็นผู้ที่อยู่ในโรงเรียนอยู่แล้ว และมีความใกล้ชิดกับครูและนักเรียนมากกว่าผู้อื่น ย่อมมองเห็นปัญหา และลู่ทางที่จะทำการนิเทศให้ได้ผลดีที่สุด” สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ(2534) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังมีปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนจะต้องหาวิธีแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา ให้ครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ จากข้อคิดเห็นข้างต้นสรุปได้ว่าวิธีการที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว คือ การนิเทศภายในโรงเรียน

ดังนั้นการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การบริหารโรงเรียนโดยให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมนั่นเอง การบริหารโรงเรียนจะบรรลุผลตามเป้าหมายมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือ ร่วมใจ ของคณะครูภายในโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญ (หน่วยศึกษานิเทศก์

สำนักการศึกษา กรุงเทพฯ, 2540, หน้า 7) ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยวางแผนการสอน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

ด้วยหลักการเหตุผล รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารการศึกษาทุกระดับ ซึ่งไม่ใช่เพียงในระดับโรงเรียนเท่านั้น หากแต่มีผลกับระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับจังหวัด และระดับประเทศด้วยในเวลาเดียวกัน ดังนั้นผู้ศึกษาค้นคว้าจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ตามกรอบของกลิคแมน (Glickman, 1990 อ้างอิงในสมศักดิ์ ป้อมนบุบผา, 2544, หน้า 3) ซึ่งได้กำหนดงานนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 5 งาน คือ การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง (Direct Assistant) การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ (Staff Development) การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม (Group Development) การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Action Research) ทั้งนี้ เพราะกรอบดังกล่าวได้มุ่งเน้นการพัฒนาและส่งเสริมให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และปรับปรุงการทำงานของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งผู้ศึกษาค้นคว้าคาดหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์โดยตรงสำหรับผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน และจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ตามความทรงตะนะของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 โดยจำแนกตามตำแหน่ง และขนาดของโรงเรียน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ตามกรอบของกลิคแมน (Glickman) ซึ่งได้กำหนดการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง
2. ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพ
3. ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
4. ด้านการพัฒนาหลักสูตร
5. ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และ ครูผู้สอน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 966 คน จาก 56 โรงเรียน โดยจำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 56 คน และครูผู้สอน จำนวน 910 คน ตามข้อมูล 10 มิถุนายน 2553 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และ ครูผู้สอน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 319 คน จาก 49 โรงเรียน โดยจำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 49 คน และครูผู้สอน จำนวน 270 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)(บุญชม ศรีสะอาด, 2535, หน้า 40) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามตำแหน่ง และขนาดของโรงเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น คือ
 - 1.1 ตำแหน่ง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู
 - 1.2 ขนาดของโรงเรียน ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

2. ตัวแปรตาม คือ สภาพการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในด้านต่อไปนี้

- 2.1 ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง
- 2.2 ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ
- 2.3 ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
- 2.4 ด้านการพัฒนาหลักสูตร
- 2.5 ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนแตกต่างกัน
2. โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนแตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพการดำเนินงานนิเทศภายใน หมายถึง สภาพการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียนโดยผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายในด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ตามพรรณนะของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

1.1 การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง หมายถึง การให้ความช่วยเหลือครูในด้านการตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ การให้คำปรึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสังเกตการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

1.2 การเสริมสร้างประสบการณ์วิชาชีพ หมายถึง การให้คำปรึกษาในการทำผลงาน การชี้แนะกระบวนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเป็นที่ปรึกษาและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน การส่งเสริมให้จัดทำและนำนวัตกรรมไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน การส่งเสริมการจัดทำแฟ้มสะสมงาน และการส่งเสริมการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการวางแผนพัฒนาผู้เรียน

1.3 การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม หมายถึง การพัฒนาครูให้สามารถทำงานเป็นทีมโดยมีการวางแผน และตั้งเป้าหมายร่วมกัน การเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ลดความขัดแย้ง และ สร้างขวัญกำลังใจ ให้ทุกคนร่วมรับผิดชอบ และร่วมชื่นชม ยินดี

1.4 การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การส่งเสริมให้บุคลากรมีบทบาทในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การปรับเนื้อหาและทฤษฎีต่างๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การให้ครูจัดทำหน่วยและแผนการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมให้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร การจัดหาเอกสารประกอบหลักสูตร การประเมินผลการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตร การปรับปรุง และการพัฒนาหลักสูตร

1.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน การส่งเสริมให้มีการสำรวจ และวิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียน การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การทำวิจัยในชั้นเรียน การให้คำแนะนำการเขียนโครงการวิจัย การสนับสนุนให้ครูสร้างนวัตกรรม และนำนวัตกรรมไปใช้ในการแก้ปัญหา การให้คำแนะนำในการสรุปผล และเขียนรายงานการวิจัย การส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูนำผลการวิจัยมาใช้ และการจัดงบประมาณสนับสนุนการทำวิจัยในชั้นเรียน

2. โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่ง

4. ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครู พนักงานราชการ และครูอัตราจ้างที่ปฏิบัติการสอนภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

5. ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ขนาดโรงเรียนโดยยึดมาตรฐานขั้นต่ำของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ ดังนี้

5.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

5.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ที่มีจำนวนนักเรียน 121 – 300 คน

5.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ที่มีจำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาค้นคว้าจะเป็นข้อมูลให้ผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ผลการศึกษาค้นคว้าจะเป็นข้อมูลให้ศึกษานิเทศก์ ใช้สำหรับการวางแผนพัฒนางานนิเทศภายในของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
3. ผลการศึกษาค้นคว้าจะเป็นข้อมูลให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการนิเทศภายในโรงเรียน ช่วยพัฒนาการครูให้มีคุณภาพและสามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนภายในเขตพื้นที่ให้สูงขึ้นต่อไป